

Jelölés a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékére

GYÉKÉNYSZÖVÉS TÁPÉN

A jelölés benyújtója:

Gyékenyből Szótt Egyesület

6753 Szeged-Tápé, Budai Nagy Antal u. 20-22.

FEDŐLAP

A. Az örökség-elem neve

Gyékényszövés Tápén

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése

- A Gyékényből Szótt Egyesület tagjai,
- idős tápai gyékényszövők,
- az Országos Szövő-fonó Találkozó résztvevői,
- Szeged-Tápé lakói.

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

Gyékény szavunk egyaránt jelöli a növényt és a belőle készített szőnyeget. Tápé életéhez évszázadokon keresztül hozzátartozott mindkettő. Az alapanyagot férfiak gyűjtötték, a levelek széléről lehúzott *selyömből* gyerekek, fiatalok és öregek sodorták a felvetőszálat, a szövést főként nők végezték. Két-két *karóra átalját* fektettek, egy bordán átfűzve ezekre vetették föl az *ijant*, majd az előkészített leveleket hol jobbról, hol balról bújtatták közéjük. Néhány szál behúzása után szövésüket a bordával tömörítették. Az évszázadokon át megőrzött ősi technikát generációk adták tovább egymásnak. Ez a folyamatos átadás-átvétel a 20. század második felében megállt ugyan, de ma is vannak asszonyok, akik „*fölőtik az ijant*”, életben tartják gyékényszövést. Munkájuknak köszönhetően a gyékényszövés máig jelen van Tápén.

D. A jelölést beküldő neve

Gyékényből Szótt Egyesület

E. A jelölés dátuma

2013

JELÖLÉS

1. AZ ÖRÖKSÉG-ELEM AZONOSÍTÁSA

1.a Az örökség-elem neve

Gyékényszövés Tápén

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése(i)

-

1.c Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

Tápé az egyik legrégebbi, folyamatosan lakott magyar falu, és az egyetlen, ahol a gyékényszövés évszázadok óta, feltehetően megszakítás nélkül jelen van. A régészeti leletekből kitűnik, hogy a gyékényt már a történelem előtti időkben felhasználták a Tisza és a Maros szögében. Arról is vannak adatok, hogy az itt élők a paraszti önellátás keretein túllépve már a középkorban nagy mennyiségben készítettek különféle gyékényfonatokat. Ez volt megélhetésük egyik alapja. Az egyes generációk nemcsak elődeik iránti tiszteletből vették át és adták tovább ismereteiket. A növény hasznosításával olyan tudás öröklődött tovább, amely segítette az új nemzedékek kenyérkeresetét, és egyben a falu megmaradását.

Ez a századokat átívelő folyamatos átadás-átvétel torpant meg a XX. század második felében. A fiatal nemzedék nagy része felhagyott a gyékényfeldolgozással, megélhetését másutt kereste, de az otthon maradottak életmódja is jelentősen megváltozott. A tápai asszonyok egy része az 1951-ben alakult háziipari szövetkezet bedolgozójaként vitte tovább a hagyományokat. A rendszerváltást követő változások során azonban a szövetkezetet is privatizálták, felaprózódott, majd csődbe jutott. Az előző generációktól megörökölt eszközök, szövőkeretek, bordák, kaptafák padlásra vándoroltak, és az öregek kihalásával sok helyütt csak azért kerültek le onnan, hogy tűzre vessék őket. A tápai gyékényszövést az 1990-es évek végén már csak néhány idősebb asszony élte. Közülük a legismertebb Kiss Lászlóné Terhes Mária, a Népművészet Mestere, az egyetlen, aki

gyékényszövőként kapta meg ezt a kitüntetést. Mellette a gránátalma díjas Nagy Józsefné Márta Éva, valamint Balázs Istvánné Terhes Mária, Ilia Istvánné Kónya Mária, özv. Török Jánosné Miklós Mária, Török Józsefné Bodó Julianna, Nagy Jánosné Vincze Mária voltak azok, akik legtovább kitartottak a gyékényszövés mellett, adták át ismereteiket családtagjaiknak, rokonaiknak, s emellett időnként eladásra is készítettek gyékénytárgyakat. Ám szinte minden tápai családban akad olyan idősebb személy, aki még most is emlegeti, hogy tud sodrani, szőni.

1999 decemberében, a gyékényszövés tápai hagyományainak megőrzésére és továbbéltesére tizenkét asszony – név szerint Nagy Józsefné Török Gizella, Eperjesi Józsefné, Fodor Istvánné, ifj. Fodor Istvánné, Márta Istvánné, Miklós Pálné, Szélpál Istvánné, Telekné Tóth Ilona, Kónyané Terhes Anikó, Terhesné Török Katalin, Török Lajosné, Török Lászlóné – fogott össze, és létrehozták a *Gyékényes Műhelyt*. A hagyományos tudásra építve szövik a szatyrot, kanalast, falvédőt, szőnyeget, és újításokkal is próbálkoznak. Az országban jelenleg ez az egyetlen, kifejezetten gyékénnyel foglalkozó közösség. Székhelyük a helyi művelődési házban van, itt rendezhették be állandó kiállításukat, és elsősorban itt tartják foglalkozásaikat is. A Nagy Józsefné Török Gizella által összefogott egyesület tagjai ma: Balázs Vera, Eperjesi Józsefné Fodor Terézia, Fodor Istvánné Vincze Terézia, Gyuris Vincéné Révész Valéria, Márta Istvánné Révész Edit, Sövényházi Józsefné Kis Zsuzsanna, Terhesné Török Katalin. Rajtuk kívül még néhányan szorosabb, lazább szálakkal kapcsolódnak a csoporthoz. Munkájuk eredménye, hogy sikerült megőrizniük az évszázadok óta itt jelenlévő tudást. Nekik köszönhető, hogy a XXI. században is szövik, fonják még a gyékényt Tápén.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

Tápé Csongrád megyében, a Tisza jobb partján, közvetlenül a Maros torkolata fölött fekvő település. Északon az algyői határ, keleten a Tisza, délen Szeged városa, nyugaton pedig a szegedi földek határolják. 1973-ban Szeged városához csatolták, azóta közigazgatásilag a megyeszékhely része.

Tápé életét mindig földrajzi helyzete határozta meg. A Tisza, a Maros és Szeged közelsége volt rá nagy befolyással. Művelhető termőföldből kevés volt, de a környező vizek biztosították az itt élők megélhetését, helyben maradásuk nélkülözhetetlen feltételeit. Az egyik ilyen nélkülözhetetlenné vált feltétel a *keskenylevelű gyékény* (*Typha angustifolia*) volt, amely a Tisza szabályozásáig a faluval szemközt, a Tisza túlszárnyán, a Tápai-réten termelt nagy mennyiségben. Ez volt az alapanyaga a falu egyik megélhetését biztosító gyékényszövésnek.

Magát a gyékényt a Kárpát-medence számos vidékén ismerték és használták. A szövésre alkalmas *keskenylevelű gyékény* viszont csak néhány helyen termelt, ezért felhasználása is csak szűk területen volt jelen. Ilyen volt még Tápén kívül a bihari Sárrét, ahol szintén nagy hagyománya volt a gyékényszövésnek. A 20. század elején tanulták meg a technikát Fertő tó melletti Bősárkányban, Pusztasomorján és Sarródon. A Kárpát-medence gyékényszövő központja azonban – mind létszámban, mind a termékek éves mennyiségében és értékében – évszázadokon keresztül Tápé volt.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

- a) Szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,
- b) előadóművészetek,
- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
- e) hagyományos kézművesség.

2. AZ ÖRÖKSÉG-ELEM LEÍRÁSA

Tápé területén és a hozzá tartozó, a Tisza túlsópartján elterülő Tápai-réten a feltárások során a honfoglaló magyarokat megelőző időkből származó sírokban több helyen találtak gyékényfoszlányokat. Ez azt mutatja, hogy az itt élő különféle népcsoportok felhasználták a nagy mennyiségben termő gyékényt. A közeli Szeged lett az erdélyi hegyekből a Maroson küldött só egyik elosztóközpontja. A hajón, tutajon érkező szállítmányokat Szegeden rakták ki, csomagolták át kisebb egységekbe, s küldték tovább az ország más területeire. Bálint Sándor szerint a sóelosztó központ már az Árpád-kortól viszonylag nagy mennyiségben vásárolható a Tápén készült gyékényekből, amelyeket azután a Szegedre érkező sókockák burkolására használtak. Szintén ő mutatott rá arra is, hogy a Tiszából kifogott, és a szegedi, tápai halásztanyákon sóval, füstöléssel konzervált halat ugyancsak gyékényszövetbe göngyölve szállíthatták rendeltetési helyére.

A falu lakossága az oszmán uralom idején is helyben maradt, megmaradt magyarnak, sőt kereskedelmi kapcsolatba került a törökökkel. A szegedi mecsetekben például gyékényszőnyeget is használtak. Ezek nagy valószínűséggel Tápén szövött gyékények lehettek, amelyet élelmes helyi gyékénykereskedők adhattak el az oszmánoknak. A gyékény a Szegeden berendezkedő új népesség számára sem volt idegen. Használták fekvőhelyként, ülőhelyként, terítették földre, de a kereskedők üzletei, kézművesek műhelyei által alkotott utcásorok fölé épített gerendázatra is, hogy enyhét adjon árusnak, vásárlónak egyaránt. A magyarországi török kincstári defterek adataiból az tűnik ki, hogy a dzsámik személyzetének illetményéhez egyenesen hozzátartozott a gyertya mellett a gyékényből készült szőnyeg. Valószínűleg nem messziről hozták, hanem a közeli Tápéről szerezték be.

A törökök 1686-os kiűzése után újabb felvevőpiac jelentkezett a tápai gyékénytermékekért. Az 1700-as évek elejétől Szeged és környéke Magyarország egyik legnagyobb dohánytermelő vidéke lett. A kertészetekből szövött gyékénybe csomagolva szállították a dohánybálákat Bécs és az adriai kikötők felé. A sóelosztó központ és a halhasító tanyák mellett nagy mennyiségben rendelte tehát a

dohányipar is a korabeli csomagolóanyagot, az ún. *pakológycékényeket*. A nagyszámú megrendelés hatására a tápaiak ősi foglalkozása a 18. század végére jelentős háziiparrá alakult.

A sok megrendelés sok gyékényt igényelt. Ezzel sokáig nem is volt gond, hiszen a szövésre alkalmas *keskenylevelű gyékény* bőven és ingyen termett a Tisza túlsópartján. Amikor az 1772-es úrbéri rendezés Szeged birtokába adta a *Tápairétet*, a halászó és gyékényszövő falu elveszítette a megélhetését biztosító, addig ingyenesen használt gyékényes- és halastavakat. Ezután a várostól kellett visszabérelniük. Még nagyobb változást hozott életükbe a Tisza és a Maros szabályozása: 1846-tól megkezdődött a Tápairét lecsapolása. A gyékényszövés alapanyaga lassan, de biztosan kiveszett a Rétből. A foglalkozásukhoz ragaszkodó tápaiak még ekkor is megtalálták az utat a növény beszerzésére. Elindultak a környék vagy épp távolabbi vidékek vízjárta területeire (a Hortobágyra, a Berettyó-, a Balaton-vidékére, a Dráva-mentére) gyékényt vágni. Ugyanebben az időben indult meg vasútvonalak kiépítése. Ez megnövelte a gyékényárak értékesítési lehetőségeit. A XIX-XX. század fordulójára így már országszerte ismertek voltak a Tápén *szüvött szatyrok*, *pakológycékények*, kocsitakarók, ponyvák. Földre terítve megpihentek rajta, kocsirúdra akasztva enyhelyet adott, védett a nap és az eső ellen, sátrat rögtönözve belőle szállásul szolgált, pásztorok a megfőzött húst szárították rajta, gazdasági udvarokban terményeket öntöttek rá, kertészek melegágyat fedtek vele, piaci árusok erre tették ki portékáikat, vagy épp szélfogónak állították maguk mög. Jelentős mennyiséget vettek a különféle gyárak, üzemek. Néhány jobb módú tápai *gyékénykufánál*, rendelték meg a szegedi, budapesti vagy más vidékről származó kereskedők az olcsón beszerezhető gyékényeket. A *kufák* adták tovább a rendelést a tápai családoknak és gondoskodtak az elkészült áru elszállításáról. Voltak ugyan, de jóval kevesebben ún. *kurtakufák*, akik a piacokon saját készítményeiket árulták. 1905-ben magalakult háziipari szövetkezet, mely ugyancsak bekapcsolódott a kereskedelembe.

A tápaiak gazdag, sajátos szókinccse jól tükrözi, hogy az évszázadok alatt mélyen beleivódott életükbe a növény földolgozása. Nemcsak házaikat alakították a szövéshez, de gyermekkoruktól kezdve természetes feladatuk volt a

gyékényszövés munkálataiban való részvétel. A II. világháborút követő évek jelentős változásai nyomán átformálódott az addigi, zárt, hagyományos életmód. Egyes családok a földművelésre való áttéréssel, vagy a városban munkát vállalva jobb keresethez jutottak, így felhagytak az ősi tevékenységgel. Az 1951-ben újjáalakult Háziipari Szövetkezet igyekezett új, a kor igényeit kiszolgáló gyékénytermékeket kifejleszteni. A szövetkezet bedolgozói köréhez tartozó asszonyok sok új típusú tárgyat készítettek. Legismertebb termékük a gyékénnyel befont széküléslap volt. Az 1980-as évek végére jelentősen megcsappant a gyékénytárgyak iránti kereslet, ezért a szövetkezet újabb (asztalos, kárpitos, vasipari) részlegeket hozott létre, amelyek lassan elnyomták a gyékényfeldolgozó tevékenységet. Évtizedes sorvadás után az ezredfordulón végleg megszűnt.

A gyékénytárgyak mára Tápén is kikoptak a mindennapi használatból. Bár az öregek még ismerik a *gyékényszödés* és *-szűvés* mozzanatait, de már nehezen tudják továbbadni tudásukat az új nemzedékeknek. Az ezredfordulón ezért fogott össze néhány asszony – idősek, középkorúak és fiatalok. Egyrészt, hogy átadják megőrzött ismereteiket, másrészt megpróbáljanak a népi kézművesség hagyományaiban mélyen gyökerező, és a mai kor igényeinek is megfelelő új tárgyakat létrehozni, s így megújítva megőrizhessék, életben tarthassák településük évezredes hagyományát. Civil szerveződés formájában létrehozták a *Gyékényes Műhelyt*, majd a *Gyékényből Szőtt Egyesületet*. Megélhetésüket ugyan nem a gyékényszövés biztosítja, de munkálkodásuknak köszönhetően a növényfeldolgozása nem halt ki a településen. Az évek során egyre több programot szerveztek, különféle rendezvényeken vettek részt és elérték, hogy a gyékény újra visszatért a tápaiak életébe.

3. ÉRVELÉS A NEMZETI JEGYZÉKRE VALÓ FELVÉTEL MELLETT

A jegyzékre való felkerülés egyrészt a gyékényszövéssel foglalkozókban erősítené a tudatot, hogy munkájuk mennyire fontos: nélkülük háttérbe szorulna

ez az évszázadok óta folyamatosan átörökített tudás. Másrészt példát adhat mások számára az, ahogyan továbbadják ismereteiket: megbecsülik öregjeiket, tanulnak tőlük, s közben nagy hangsúlyt fektetnek a fiatalokkal való foglalkozásra. Elérték, hogy a gyékény már nem ismeretlen a gyerekek előtt, és szüleik sem idegenkednek tőle.

A tápai gyékényszövés azért is bír nagy jelentőséggel, mert a népi kézművességnek egy olyan ágát képviseli, amelynek gyökerei időben és térben messzire nyúlnak, s amelyet a Kárpát-medencén kívül ma már alig ismernek.

4. MEGŐRZÉSSEL KAPCSOLATOS INTÉZKEDÉSEK

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

1999 végén a művelődési ház csoportjaként alakult meg a *Gyékényes Műhely*. Ekkorra már rég elmúlt az az idő, amikor „*dógozni és gyékényt szűni*” szinte egyet jelentett Tápén. Fennállt annak a veszélye, hogy feledésbe merül az ősi tudás-kincs. A Műhely léte kezdetben küzdelmes volt. Meg kellett vívni csatáinkat saját környezetünkkel. Úgy láttuk, mivel a gyékényszövés emléke a szegénységet idézte föl, inkább felejtették volna ezt a tevékenységet. A Tápéi Háziipari Szövetkezet megszűntével viszont egyre többen érezték: nem szabad megengedni, hogy feledésbe merüljön mindaz, amit elődeink ránk örökítettek. Kezdetben a fő hangsúly céljaink, feladataink megfogalmazásán, saját képzésünkön, fejlődésünkön volt. A műhelymunkába bekapcsolódtak az idős asszonyok is.

Első közös kiállításunk 2000 őszén volt. Ettől kezdve folyamatos meghívásokat kaptunk bemutatókra, kiállításokra. Egyaránt fontosnak éreztük iskolásoknak tartott kézműves foglalkozásainkat és az országos rendezvényeken (Visegrádi Palotajátékok, Hungarikum Kiállítás, Utazás Kiállítás, Nemzeti Vágta, Mesterségek Ünnepe, szegedi Orvoskongresszus, Szőregi Rózsafesztivál) való megjelenést.

Jelentős előrelépés volt 80 m²-es kiállítótermünk kialakítása. Az itt bemutatott anyagot folyamatosan gazdagítjuk, szépítjük. A terem

látványműhelyként működik, kézműves foglalkozásokra is alkalmas. 2003 őszén szerveztük az első Országos Szövő-Fonó Találkozót a szalmával, gyékénnyel, csuhéval foglalkozó kézművesek részére. Első alkalommal nyolcvan vendéget fogadtunk, később finn, erdélyi, újvidéki mesterek meghívásával nemzetközivé tettük a találkozót. Neves szakemberek, néprajzkutatók előadásai, kiállítások, szakmai filmvetítések, a tápai élethez, a gyékényezéshez kötődő színpadi műsorok színesítették a programokat. Mindig nagy sikere volt a gyékényszövés tanításának. A résztvevők munkáiból összeállított kiállításokat nyilvánossá tettük.

2005-ben megalakítottuk a Gyékényből Szótt Egyesületet, hogy civil szervezetként tevékenységünk támogatására pályázati forrásokhoz juthassunk.

Kezdetektől fogva nagy hangsúlyt fektettünk a gyermekek tanítására. Iskolákban, óvodákban foglalkozásokat tartottunk, számtalan alkalommal fogadtunk óvodás, iskolás, középiskolás csoportokat. Kiemelt kapcsolatunk van a helyi általános iskolával és óvodával, a hódmezővásárhelyi Kalmár Zsigmond Középiskolával, a szegedi Arany János Általános Iskolával, a Ságvári Endre Gyakorló Általános Iskolával.

Megalakulásunk első pillanatától együtt dolgozunk a művelődési házzal. Ezáltal több programba, rendezvénybe kapcsolódhatunk be. A Falunapok keretében megtartott Hagyományok Napján például sodró versennyel, a *bolondos* szövésének bemutatásával, „gyékénypiac” szervezésével, búcsúkor mesterség-bemutatókkal, a „szatyorszentölés” ünnepével irányítottuk a figyelmet tevékenységünkre. Családi kézműves hétvégéken, ünnepkörökhöz kötődő játszóházakban veszünk részt. Nyaranta látványműhelyünkben táborozó gyermekek, kül- és belföldi turisták számára tartunk bemutatókat, kézműves foglalkozásokat. Jártak már nálunk amerikai, izraeli, svájci, német, vajdasági vendégek, de meglátogattak bennünket a Szegedre érkező Nobel-díjas tudósok is. Fontos törekvésünk, hogy folyamatosan együtt dolgozzunk a tápai hagyományok tárgyi és szellemi őrzőivel, a Honismereti Gyűjteménnyel és a Török József Hagyományőrző Együttessel.

A műhely munkájával elérte, hogy ma már a tápaiak vallják, hogy a gyékényszövés múltjuk és jelenük, de jövőjük része is.

4.b A megőrzés tervezett lépései

Még sokan élnek azok közül, akik hajdan *szödték* vagy *szűtték* a gyékényt. Sokak kezében kitörölhetetlenül ott vannak a gyermekkorban megtanult mozdulatok. Mára csak egy maroknyi asszony maradt, akik életben tartják a tápai gyékényszövést. Az ő jelenlétük és munkájuk nélkül lassan eltűnne a településről ez az évszázadokat átívelő, nemzedékeken átörökített tudás. Ezért is lenne fontos a további gyűjtőmunka, szokások, történetek, tájszavak, valamint a gyékényezéssel összefüggő, padlásokon rejtőzködő tárgyi emlékek, eszközök felkutatása. Ennek érdekében a tápai gyerekeknek pályázat kiírását tervezzük „*Családom és a gyékény kapcsolata*” címmel. Így találhatnánk meg azokat a fiatalokat, akik méltó utódai lehetnek gyékényszövő ősöknek, és óvnák, védnék hagyományainkat.

Fontos célunk a jövő letéteményeseivel, a gyerekekkel való foglalkozás. Örömmel vennénk, ha óvodánk a gyermekek szüleinek bevonásával részt venne a hagyomány átörökítésében. El szeretnénk elérni, hogy általános iskolánk helyi tantervében szerepeljen a gyékényszövény tanítása. Fontosnak tartanánk egy helyismerettel és gyékényszövéssel foglalkozó oktatási segédanyag összeállítását, majd megjelentetését. Kézműves foglalkozásainkon eddig sem a lexikális tudás átadására törekedtünk, és ezután is egyre inkább élményszerűen, játékosan, a tevékenységen keresztül szeretnénk a hozzánk érkező gyerekek ismereteit gyarapítani, képességeit fejleszteni.

Megalakulásunk óta szorosán együtt dolgozunk a Heller Ödön Művelődési Házzal. Nemcsak helyet ad közösségünknek, de számos programot valósítottunk meg közösen. Ezek továbbéltetése, színesítése, gazdagítása jövőnk egyik útja. (Pl. a falunapokon sorra kerülő „Hagyományok napján” sodróverseny, szövénybemutató, a búcsúban a „kézműves udvar” mesterség-bemutatói, ünnepkörökhöz kötődő családi kézműves napok.) Egyre erőteljesebben kívánunk jelen lenni a helyi halászléfőző-versenyen, a Tarhonyafesztiválon, valamint a szegedi Hungarikum Fesztiválon, kihasználva a sok ezer résztvevő jelenlétét. Az egyre érdekesebb, vonzóbb programok segíthetnek a bel- és külföldi turisták érdeklődésének felkeltésében.

Az idegenforgalom területén szeretnénk megvalósítani "*A gyékény útja*" programot. Ez a helyi látnivalók mellett egyéb helyi értékeket is bemutatna. Minden nevezetes látnivalónál szövött szatyor hívná fel a figyelmet a megállásra. A látnivalók mellett – a látogatók idejének függvényében – akár tagjaink saját otthoni műhelyében, akár a Gyékényes Műhelyben a gyékény előkészítésének és szövésének folyamatát is végigkísérhetnék az ideérkezők. S végül meg is vásárolhatnák a gyékénytermékeket. Így egy egész napot el tudnának tölteni településünkön. A helyi vendéglőben pedig a gyékényezéssel kapcsolatos fantáziánévvvel ellátott ételek közül is választhatnának az odaérkezők. (Pl. gyékényszödők tarhonyája, böngyölepogácsa.)

Reményeink szerint folytatódik a Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata által indított kezdeményezés, amely során tápai gyékénytárgyakat – szövött szatyrokat, alátétet, kosarat – vásárol az egyesülettől vendégeik részére. Ezek a kül- és belföldi vendégek is híret vihetnék munkáinknak. Jó példa a Móra Ferenc Múzeum múzeumi boltja, ahol a látogatók tápai gyékénytárgyakat is vásárolhatnak. Ezt a kapcsolatot szeretnénk fenntartani.

Az intézményi támogatás mellett nagyon fontos lenne, hogy a tápai gyékényszövés továbbélését részönkormányzatunk, oktatási intézményeink, civilszervezeteink és a helyi vállalkozók továbbra is segítsék. Ez megnyilvánulhat anyagi támogatásban, népszerűsítésünkben, megrendelések adásában, reklámban. Ahhoz, hogy sok helyen lássák, tudjanak a tápai gyékényszövőkről és az általuk előállított termékekről, elengedhetetlen a megfelelő marketing munka. Támogatásra, támogatókra van szükség ahhoz is, hogy az alkotók megélhetésüket ebből tudják biztosítani, s életcéljuk lehessen a hagyomány méltó bemutatása, tanítása, fejlesztése.

A jó minőségű termékek egyik elengedhetetlen alapfeltétele a jó alapanyag. Gondoskodni kell a *keskenylevelű gyékény* termőhelyeinek felkutatásáról, és azok folyamatos tisztításáról, hogy évről évre megfelelő minőségű, mennyiségű alapanyaghoz juthassunk. Fontosnak tartjuk az ősi tápai szövés-, fonás technikájának, a régi termékek készítésének (szőnyegek, tápai szatyrok, kanalas, stb.) élő hagyományként való megőrzését, átörökítését. Véleményünk szerint arra

is szükség van, hogy az ősi gyékényszövés technikájával, innovatív módon, a helyi hagyományból táplálkozva, a kor igényeihez igazodó tárgyakat is létrehozzunk.

Terveink megvalósításában továbbra is elsődleges támogatónk, segítők a Heller Ödön Művelődési Ház, amely együttműködési megállapodással, helyet támogatja a csoport munkáját. Településünkön nincs tájház, külön alkotóház, de van Honismereti Gyűjtemény, amely szintén a művelődési házban kapott helyet. Így az idelátogatók megismerhetik Tápé történetét, múltját, hagyományait és gyékényszövő kézművességét egy helyen.

Céljaink megvalósításához nagy segítséget jelentene a Szellemi Kulturális Örökség nemzet jegyzékére való felkerülés. Elismerés lehetne a gyékényszövő tápai asszonyok részére. Sok áldozat árán megőrzött és az utókornak átadott tudásuk így méltó elismerésben részesülne. Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy újra a gyékényszövők faluja lehessen Tápé.

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

Az elhanyagolt termőhelyek egyre rosszabb minőségű gyékényt teremnek. Jól karbantartott lelőhelyeket csak Tápétól távol lehet találni. Ezek felderítésére sok időt kell szánni: odautazni, megnézni a területet, tulajdonosát felkutatni, megegyezni vele. Mindez megnöveli a beszerzési költségeket. Nehéz szakembert találni a gyékényvágásra. A hozzáértő idősök kihaltak, a mai férfiakat alig lehet rávenni, hogy a szennyezett vízben vágják a növényt. A megfelelő alapanyag kiválogatása, előkészítése is sok időt vesz igénybe. Az majd csak egy év múlva, a teljes kiszáradás után használható, addig megfelelő helyen kell tárolni.

Az anyagbeszerzésre, előkészítésre fordított idő és energia a kész termékek árában is megmutatkozik. Ez az oka, hogy sokan megcsodálják és megdicsérik ugyan a minőségi munkát, de kevesen vásárolják. Elismerik az anyag szépségét, tartósságát, a kézműves munka minőségét, egyediségét, de a többség mégis az olcsóbb, jóval gyengébb minőségű távol-keleti árut választja. Bár napjainkban sokat hangoztatják a természetvédelem, a fenntartható fejlődés szempontjait, a mai

jövedelmi viszonyok mellett csak kevesen engedhetik meg maguknak a kiváló minőségű tápai gyékények beszerzését.

Új tagok toborzása nagyon nehéz. Ennek legfőbb oka, hogy ebből a tevékenységből megélni jelenleg nem lehet. Az anyagbeszerzés, a tárolás nehézségei is sokakat elriasztanak. A modern lakásokba ez a munka a sok hulladék nem vihető be.

A Gyékényes Műhelyhez tartozás számos plusz elfoglaltságot jelent. A csoportok fogadása, kézműves foglalkozások vezetése, mesterség-bemutatókon való részvétel hétfői és napközbeni elfoglaltsággal jár. Főállású munka mellett ez nehezen végezhető. A kiállításokon, rendezvényeken való részvétel költségei nem térülnek meg. A bemutató vonzza ugyan az embereket, vásárolni csak kevesen fognak, s azok is csak valami apróbb emléktárgyat. Anyagi támogatás hiányában a hagyomány az elkötelezettek áldozatos munkája nélkül elhal.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti jegyzékére való jelentkezéssel együtt járó teendőket szakértők bevonásával a Gyékényből Szótt Egyesület vállalta fel. A helyi részönkormányzat határozatot hozott a jelölés támogatásáról. Minden lehetőséget megragadva tájékoztattuk az intézményeket, civil szervezeteket, vállalkozókat, lakosokat. Ők is támogatásukról biztosítottak bennünket, felvázolt terveinkkel egyetértettek. Az Egyesület minden tagja és támogatója elkötelezett abban, hogy céljainkat elérjük, közös munkánkkal éltsük tovább a tápai gyékényszövés hagyományát.

A részönkormányzat és képviselőnk szerény lehetőségeikhez mértén minden évben anyagilag támogatják az egyesület munkáját, programjaink megvalósulását. Fontosnak tartják megjelenésünket minden településrészi nagyrendezvényen. Személyes jelenlétükkel példát mutatóan bizonyítják elkötelezettségüket Tápé kincse, a gyékényszövés mellett.

Dr. Botka László, Szeged polgármestere szintén egyetértését és támogatását fejezte ki. Ez az önkormányzati támogatás nem csak papíron létezik. Hivatalos vendégeikkel meglátogatják műhelyünket, megajándékozzák őket munkáinkkal. Bemutatóinkat, kiállításainkat városi nagyrendezvényeikre meghívják. Tevékenységéért, alkotói munkásságáért Nagy Józsefné Török Gizella iparművész, a Gyékényes Műhely vezetője *Szeged Kultúrájáért* díjat és aranygyűrűt vehetett át 2005-ben, a Magyar Kultúra Napján. Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának Kulturális és Idegenforgalmi Alapja támogatja pályázatainkat. A pályázatokon elnyert összegekből színesíthetjük, gazdagíthatjuk programjainkat, anyagot vásárolhatunk látványműhelyünk működtetésére. A támogatásoknak köszönhetően jöhetnek hozzánk gyerekek, családok, táborozók, nyugdíjasok, turistacsoportok.

Elkötelezetten segíti munkánkat a szegedi Tourinform. Kiállításunkat, rendezvényeinket programkínálatukba illesztve, saját csatornáin keresztül is népszerűsíti a turisták, vendégcsoportok körében. Szeged és a környező települések művelődési házai kapcsolatot ápolnak a műhellyel, meghívásukra sokfelé bemutatkozhatunk. A szegedi nyugdíjas egyesületeket összefogó Senior Center is támogatja munkánkat, központi rendezvényeibe illesztve tevékenységünk bemutatását.

A tápéi művelődési ház alapfeladatának tekinti a Műhellyel való együtt munkálkodást. A jelenlegi, már meglévő programok minőségi fejlesztésén, színesítésén, gazdagításán gondolkodva, rövid és hosszú távú terveiben, rendezvények, programok további lehetőségeit kutatva mindig számít a velünk való együttműködésre.

Tápé és Szeged lakói azzal is támogatják tevékenységünket, hogy egyre többen kérnek ajándéknak esküvőre, ünnepekre, vendégeik számára gyékényből szövött tárgyakat, vagy egyszerűen csak szépíteni otthonaikat, jelenlévővé tenni közvetlen környezetükben a gyékényt.

5. A KÖZÖSSÉG RÉSZVÉTELE A JELÖLÉSBEN ÉS HOZZÁJÁRULÁSA A FELTERJESZTÉSHEZ

5.a A közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

A jelölés előkészítésére munkacsoportot hoztunk létre, melynek vezetője Nagy Józsefné Török Gizella volt. A csoport munkájában tevékenyen részt vett a Gyékényből Szótt Egyesület minden tagja, valamint Molnár Mária, a Tápéi Honismereti Gyűjtemény gondozója, Bodóné Péni Erika, a Heller Ödön Művelődési Ház igazgatója és Kerekes Ibolya, néprajzkutató. A videofilm elkészítését Bánhegyi Olivér vállalta. A Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága által megbízott szakmai tanácsadónk dr. Fodor Ferenc néprajzkutató - muzeológus, a Móra Ferenc Múzeum munkatársa volt. Nagy segítségünkre volt még dr. Fogas Ottó, a Móra Ferenc Múzeum igazgatója, aki a gyékényszövésrel kapcsolatos archív képeket és filmeket bocsátotta rendelkezésünkre.

Dr. Botka László, Szeged Megyei Jogú Város polgármestere, levélben biztosította támogatásáról kezdeményezésünket. A Szeged-tápéi részönkormányzat határozatot hozott, amellyel pályázatunk mellé állt, és Juhász Gyula, önkormányzati képviselőt bízta meg a jelölés figyelemmel kísérésével.

Mindannyiunk közös munkájának eredményeképpen nyújtjuk be pályázatunkat.

5.b Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés

Egyének és csoportok széles körét tájékoztattuk arról, hogy szeretnénk elérni a tápai gyékényszövés Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékére történő felvételét. Igyekeztünk széles körben, részletes tájékoztatást adni pályázatunk tartalmáról, a jelölés folyamatáról. Szeged-Tápé lakói, önkormányzata, intézményei, vállalkozói, civil szervezetei közül sokan írásos formában is kifejezték támogatásukat. A támogató nyilatkozatokat és azok

összesített listáját pályázatunkhoz mellékeljük.

5.c Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat

Saját rendezvényeinken, az általunk tartott foglalkozásokon, mesterség-bemutatóinkon illetve a médián keresztül folyamatosan igyekszünk biztosítani, hogy az érdeklődők megismerhessék a tápai gyékényszöveget. Közösségünk soraiba szívesen várjuk azokat a tápaiakat, szegedieket, akik vállalják, hogy elsajátítják ezt az ősi kézműves technikát, és velünk együttműködve öregbítik annak jó hírét. Századok óta megőrzött, nemzedékről nemzedékre átadott szellemi kulturális örökségünket mi is ősainktől kaptuk, a falu apraja-nagyja ismerte, ezért az ismeretekhez való hozzáférést mi sem korlátozzuk.

6. Dokumentáció

6.a Csatolt dokumentumok

I. 36 db fénykép

- 1 db fényképalbum, a kinyomtatott papírképekkel
- 1 db CD a digitalizált képekkel
- 1 db részletes képjegyzék nyomtatva és digitálisan (a CD-n)

A csatolt képek címe a következő:

1. Tápai utcakép (Révész Antal naiv művész rajza)
2. Gyékényszedés (Révész Antal naiv művész rajza)
3. Gyékényszedők pihenője (Révész Antal naiv művész rajza)
4. Gyékénykazal
5. *Hámizás*
6. *Förlötés*
7. Szatyor fülének fonása
8. *Ijansodrás és szatyorszüvés földön*
9. Szatyor bekötése
10. *Szüvött szatyrok - nagymónár*
11. Elkészült gyékényszőnyegek szállítása a Háziipari Szövetkezetbe
12. *Bolondos szüvése földön*
13. *Bolondos szüvése*
14. Gyékényszövő asszony
15. A „Gyékényes Műhely”
16. Munka közben az Országos Szövő-fonó Találkozó résztvevői
17. Ijansodrást tanulnak az Országos Szövő-fonó Találkozó résztvevői
18. Tápai asszonyok segítenek az Országos Szövő-fonó Találkozó szatyorszövással próbálkozó résztvevőjének
19. *Ijansodró verseny a Tápéi Falunapokon*
20. *Ijansodró verseny a Tápéi Falunapokon*

21. A szatyor bekötésének bemutatása a Hagyományok Háza továbbképzésén, Budapesten
22. *Selyömszatyrok*
23. Szövött szatyrok – *kismónár, nagymónár, bentösszatyor*
24. *Kanalas*
25. A tápai 8. osztályosok ballagó tarisznyája
26. Kiállítás a Gyékényes Műhelyben
27. Kiállítás az Országos Szövő-fonó Találkozón
28. Gyékényszobor
29. Gyékényszövő jelenet népi babákkal
30. Három generáció közös munkája a Gyékényes Műhelyben
31. Gyermekfoglalkozás a Gyékényes Műhelyben
32. Gyermekfoglalkozás a Gyékényes Műhelyben
33. Gyermekfoglalkozás a Gyékényes Műhelyben
34. Gyermekfoglalkozás
35. Gyermekfoglalkozás
36. Gyermekfoglalkozás

II. Szerkesztett film

1 db DVD a digitalizált filmmel

III. Térkép

3 db térkép papíron

3 db térkép digitalizálva (a CD-n található)

IV. Könyvek

1. Ilia Mihály – Juhász Antal: A tápai gyékénymunka. Szeged, 1984.
2. Kollár Mária: A gyékényből szőtt falu. Budapest, 1972.

6.b Szerzői jogokról való lemondás

Lemondó nyilatkozatok a mellékletben

Fényképek:

1. Móra Ferenc Múzeum, Szeged
2. Heller Ödön Művelődési Ház, Szeged-Tápé
3. Gyékényből Szótt Egyesület, Szeged-Tápé
4. Márta Istvánné Révész Edit
5. Kerekes Ibolya
6. Bánhegyi Olivér
7. Terhesné Török Katalin
8. Molnár Mária
9. Honismereti Gyűjtemény, Szeged-Tápé
10. Márta István

Film:

1. Móra Ferenc Múzeum, Szeged
2. Bánhegyi Olivér

6.c További források listája

A tápai gyékényszövés bibliográfiája (válogatás):

BÁLINT Sándor

1965 Tápe. Falutörténet és népelet. [S. l., S. n.]

BERNULA Mihály

1981 A bedolgozás, háziipari termelés tapasztalatai a Tápéi Háziipari Szövetkezetben. Szeged (Ipari Szövetkezetek Csongrád Megyei Szövetsége)

BIACSI Orsolya

2002 A tápéi Háziipari Szövetkezet története. In: A Dugonics Társaság Évkönyve 1997/1999 – 1999/2001. Szeged (Dugonics Társaság) 261-266.

HORVÁTH Júlia

1939 A tápéi gyékényszövés. In: Néprajzi Értesítő XXXI. 204-215.

ILIA Mihály – JUHÁSZ Antal

1960 A tápai gyékényszövés és szókincse. In: Néprajz és Nyelvtudomány III-IV. 149-182. Szeged

1971 Gyékénymunka. In: Juhász Antal (szerk.): Tápe története és néprajza. Tápe (Tápe Község Tanácsa) 297-325.

1984 A tápai gyékénymunka. Szeged

IMRÉDI MOLNÁR László

1933 Tápe község háziipara. In: Népünk és Nyelvünk V. 10-12. füzet 176-185.

JUHÁSZ Antal

1973 Tápai gyékényesek. Élet és Tudomány XXVIII. december 21. 2407-2412.

1990 Vessző, gyékény és szalmamunkák. In: Juhász Antal (szerk.): Csongrád megye népművészete. Budapest (Európa Kiadó) 497-518.

2000 Tápe helye a szegedi tájban In: Saly Noémi (szerk.): Mihály napi köszöntő. Írások Ilia Mihály születésnapjára. Szeged–Budapest (Szegedi Tudomány-egyetem Bölcsészettudományi Kar kiadása) 137-143.

2007 A gyékény feldolgozása a déli Tisza-vidéken. In: Békési Imre (szerk.). Hatvan. Tandi Lajos köszöntése. Szeged (Bába Kiadó) 153-156.

2011 Gyékényesek. In: Parasztok, pásztorok, kézművesek. Szeged (Bába Kiadó) 149-152.

JUHÁSZ Antal (szerk.)

1971 Tápe története és néprajza. Tápe (Tápe Község Tanácsa)

KEREKES Ibolya

2011 *Török hatások a tápai gyékényszövésben?* In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Ethnographica 7. Szeged. (Móra F. Múzeum) 5-41.

KOLLÁR Mária

1972 A gyékényből szőtt falu. Budapest (Natura)

SZABÓ Magdolna, N.

- 2004 Él-e még a tápéi gyékényszövés? In: Múzeumi kutatások Csongrád megyében. Szeged (Móra Ferenc Múzeum) 205-212.
- 2008 Adatok a hazai háziipar reprezentációjához az országos és világiállításokon. 1872-1900. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Ethnographica 6. Szeged (Móra Ferenc Múzeum) 309-329.

WALTHER Zoltán, kistétényi
1938 Tápé. Szeged

7. Kapcsolattartáshoz szükséges adatok

7.a A jelölést benyújtó fél

Gyékényből Szótt Egyesület

6753 Szeged-Tápé, Budai Nagy Antal u. 20-22.

7.b Kapcsolattartó személy

Nagy Józsefné Török Gizella

7.c Érintett közösség szervezete(i) vagy képviselője/képviselői

Gyékényből Szótt Egyesület

6753 Szeged-Tápé, Budai Nagy Antal u. 20-22.

7.d Felelős helyi szervezet(ek)

Tápéi Részönkormányzat – Juhász Gyula önkormányzati képviselő

6753 Szeged-Tápé, Honfoglalás u. 73.

Heller Ödön Művelődési Ház

6753 Szeged-Tápé, Budai Nagy Antal u.

Tel.: 06 – 62 / 317 – 245

E-mail: hellero.muvhaz@int.ritek.hu

8. Aláírás a jelölést lebonyolító nevében

Szeged-Tápé, 2013. április 29.

.....

Nagy Józsefné Török Gizella
a Gyékényből Szótt Egyesület nevében